

Balohovi

Leta 1891 je moj stari oče Lovro Baloh (roj. 1857), veleposestnik in lesni trgovec, zaključil gradnjo večje meščanske hiše na Jesenicah št. 27. Ko so bile leta 1934 poimenovane ulice, je dobila naslov Gosposvetska cesta 27. V času nemške okupacije se je cesta preimenovala v Adolf Hitler Strasse, po koncu druge svetovne vojne pa v Cesto maršala Tita (57).

Leta 1891 se je 34-letni Lovro poročil z 22-letno Adelo Ahčin, hčerjo premožne kranjske trgovske družine. Rodilo se jima je pet otrok; Anton, Ana, Alojzij, Franc in Lovro. Po prihodu Adele Ahčin v Balohovo družino se je hiše oprijelo domače ime Pr' Ahčin.



*Balohova hiša okoli leta 1900
(Adela Burnik)*



*Lovro Baloh leta 1879
kot častnik v Bosni
(Adela Burnik)*

Ded Lovro je bil od 1879, v času avstroogrške okupacije Bosne, častnik – član poveljniškega vojaškega osebja habsburške monarhije v Bosni. Ko je leta 1912 umrl, je zapustil ženo in pet otrok v starosti 8, 10, 12, 15 in 18 let. Stara mama Adela, vdova premožnega veleposestnika, je odločno in pogumno prevzela bremena glede vzgoje otrok in vodenja imovine ter uspela. A ni ji bila prihranjena bolečina ob izgubi najstarejšega sina Tončka, ki je padel 9. 11. 1915 kot vojak v Renčah na Goriškem. Njegovo ime (Baloh Anton, 21 let) je zapisano na plošči v kapeli, ki je bila v jeseniškem spominskem parku zgrajena po prvi svetovni vojni in posvečena "V vojni padlim Jeseničanom".

Ko so nasproti naše hiše pod cerkvijo gradili kamnito škarpo, so pustili presledek za vgradnjo kamnitih stopnic. Po njih je po bližnjici moja stara mama vsako nedeljo hodila k maši. To je bil čas, ko je ženskam krilo segalo do gležnjev, enako pa tudi

nabrano in poškrabljeno belo spodnje krilo. Zato je stari mami le s težavo uspevalo okrog nog opletajoče krilo reševati pred umazanijo, ko se je vzpenjala po stopničkah. Neko nedeljo jo je ob pripravah na vzpon opazovala deklica iz sosedstva, prihitela k njej ter ji do vrha stopnic pridržala krilo. Stara mama je segla k pasu, na katerem je imela pritrjen šop ključev in "pompaduro" (torbico iz blaga) ter deklico nagradila s krajcarjem. Ta pomoč je nato prešla v navado in v zadovoljstvo obeh. Stara mama je imela poslej čisto krilo, deklica pa prislužene krajcarje. Za omenjeno škarpo, ki so jo kasneje zvišali, so tik pred drugo svetovno vojno zgradili podzemno zaklonišče. Vhod vanj je bil ob stopničkah, izhod pa na travnati površini nasproti Lipovčeve – Svedrarjeve hiše. Po koncu vojne so zaklonišče in stopničke ob njem zasuli, enako pa tudi zidane stopnice na koncu škarpe pri Kosovi graščini.

Ded Lovro je bil dober srčen in darežljiv človek. Ko je izvedel, da ljudski šoli v Kosovi graščini primanjkuje prostora, stazženo dala šoli v uporabo najlepšo, najsvetlejšo in največjo sobo v domači hiši. V tej šolski sobi, kjer naj bi bil prvi parket na Jesenicah (po katerem še danes hodimo), je potekal pouk vse do leta 1914, ko je bila zgrajena nova šola, stavba sedanje gimnazije. Med šolarji, ki so



*Šolski otroci slikani na Balohovem dvorišču
(Adela Burnik)*

obiskovali pouk v Ahčinovi hiši, je bila tudi Pavla Ambrožič. S seboj je včasih pripeljala nekaj let staro sestro Zorico, deklico, ki se je mnogo let kasneje primožila v našo hišo in postala moja mama. S Francem sta se poročila leta 1930.

Moj oče Franc Baloh je osnovno šolo obiskoval v Kranju, kjer je živela njegova stara mama. Nato je v Ljubljani leta 1920 dokončal dveletno Državno trgovsko šolo in z njo pridobil pravico za "samostojno izvrševanje trgovske obrti, ki se zanje zahteva poseben dokaz sposobnosti". Leta 1924 se je osamosvojil in doma prevzel trgovino z mešanim blagom pod firmo matere Adele Baloh in s koncesijo sestre Ane Baloh (poročene Tršan). Kasneje je trgovino odstopil trgovcu Mihaelu Kovačiču, ki jo je nato vodil do druge svetovne vojne.

Franc Baloh pa je leta 1926 pridobil dovoljenje za opravljanje trgovine z lesom. Leta 1932 je prevzel prevoznišvo blaga s konji, leta 1933 pa še samostojno gostilniško obrt, ki jo je prevzel od sestre Ane. Gostilničarstvo je bilo v tistih časih značilna družinska obrt, ki je prehajala iz roda v rod in je zaposlovala več družinskih članov. Gostilničarji pa so se navadno ukvarjali z več dejavnostmi kot so trgovanje, mesarstvo, žagarstvo, mlinarstvo in poštna postaja. Zato ni bilo nič nenavadnega, da se je oče ukvarjal ob gostilništvu še s prevozništvom in trgovino z lesom, saj je imel na Dovjem ob potoku Mlinca tudi svojo žago. K razvoju Jesenic pa je prispeval na različne načine, tudi s težaškim delom. Ob gradnji Sokolskega doma so leta 1929 njegovi furmani opravili veliko brezplačnih voženj. Gostilničar je bil tako poleg župana, učitelja in župnika pomemben nosilec razvoja v domačem kraju. V gostilni je imel oče svojo mizo in stol, da so mu postregli kar tam. Pogosto je v lokal vstopil tudi kak "klošar". Navadno ga je povabil k svoji mizi z besedami: "No, pridi in pojej! Meni bodo lahko še prinesli."



*Motorist Franc Baloh
(Adela Burnik)*

Naša gostilna je bila prijetna in domača. V glavnem prostoru je bila točilnica z velikim šankom. Vanj je bilo vdeleno pločevinasto korito s pipo za vodo in pipo za točenje piva, ki je bila povezana s sodčkom piva znotraj šanka. Ob šanku je stala velika steklena omara s steklovino. Več manjših kvadratnih miz so krasili lični prti in na njih pepelniki ter vazice s svežim zelenjem med cveticami. Posebna je bila velika podolgovata miza za številnejše družbe. Največkrat so ob njej sedeli mladi fantje, ki so se zbirali ob večerih, se pomenkovali in prepevali. Navadno so bili iz različnih krajev Slovenije in so prišli zaradi zaposlitve v železarni. Ostali gostje so jih radi poslušali in jim večkrat pritegnili pri petju domačih pesmi. Zvečer, ko je bilo z nastopom policijske ure potrebno gostilno zapreti, so gostje počasi odšli. A ne vsi, prijatelji in znanci so se navadno le preselili v kuhinjo ob veliko mizo s kotno klopjo in nadaljevali z razpravljanjem pozno v noč. Zraven kuhinje je bila posebna gostilniška soba s kmečko pečjo, masivno macesnovo mizo, kotno klopjo, z nekaj manjšimi mizami in radijem na polički za zaključene družbe.

V gostilni je bila zaposlena natakara. Spominjam se je v črnem satenastem predpasniku. Kadar ni bilo gostov, je vezla prtčke ali čistila. V kuhinji pa je imela glavno besedo mama, kateri so pomagale kuhinjske pomočnice ali samostojno ali

pa po njenih nasvetih. Gostilna je bila najbolj obiskana ob nedeljah, ko so se k maši pripeljali iz okolice Jesenic s konjskimi vpregami in razpregli na prostornem dvorišču, konje privezali k "rinkam" (obročem v zidu), prednje položili seno in se napotili v cerkev sv. Lenarta. Po maši so se lahko odpravili še v trgovino in si po nakupih privoščili v gostilni okusen golaž s svežimi žemljami, ki so bile prinesene iz sosednje pekarnice, ter se odžejali s "kruglico" (vrčkom) piva. Številni gosti pa so bili tudi iz vrst društev, katerih član je bil tudi moj oče. Teh pa ni bilo malo: motoristično, lovsko, gasilsko, obrtniško, ... Bil je član skupine za velikonočno streljanje z možnarji in še kaj bi se našlo. Nekateri obiskovalci so se pri nas zadrževali tudi zaradi časopisov Slovenec in Jutro in drugih, ki so bili zataknjeni v posebna držala.



Adela Baloh v zrelejših letih (Adela Burnik)

Za hišo je bilo prostorno dvorišče in dve gospodarski poslopji. V prvem je bil niz drvarnic, šupa za hrambo raznih vozov ter pod streho prostor za sušenje in skladiščenje desk. V drugem posloplju je bila spodaj štala za konje, velik "magacin" in svinjaka. Nad štalo v nadstropju je bil skedenj, v katerega so po klančini lahko pripeljali seno. V njegovem sprednjem delu je stala slamoreznica. Tu so bili shranjeni še komati, jahalna sedla, vprežno jermenje in drugi "zotlarski" (sedlarski) izdelki. V zadnjem delu skednja so bila spravljena vozila, ki se niso uporabljala vsak dan: kočija, sani, zapravljičček. Vozila (platon, parizar, truga), ki so jih uporabljali vsak dan, so stala na dvorišču.

Nad skedenjskimi vrati je bila vdelana lesena konstrukcija golobjaka. S sprednje strani so bile vidne vhodne odprtine, za katerimi so bili v skednju ločeni prostorčki za posamezne pare domačih golobov. Pri tleh pa je bila v skedenjskih vratih odprtina za mačke.

Prevoznništvo so opravljali po trije ali štiri furmani, ki so skrbeli še za konje, štalo in vozila. Z očetom so se sproti dogovarjali o prevozih in reševanju različnih težav. Vsa popravila kovaškega značaja in podkovanje konj je opravljal kovač Vinko Ulčar.

Mati je vodila evidenco prevozov v veliki knjigi, v katero je ob večerih zapisovala vse opravljene in naročene prevoze. O kakšni daljši odsotnosti od doma ni bilo govora, saj je bila gostilna odprta vse dni v letu., konji pa so morali biti stalno nadzorovani. Tako sta se kakšnega enodnevnega izleta oče in mati udeležila posamično.

V času Jožefovega sejma 19. marca in in sejma sv. Petra in sv. Pavla 29. junija so se pri Balohu ustavljali Ribničani. Ob teh tradicionalnih sejmih so tako pred 2. svetovno vojno kot v prvih povojnih letih na stojnicah od Hermanovega mostu do cerkve Marijinega vnebovzjetja na Stari Savi za pestrost ponudbe poskrbeli tudi suhorobarji, znani po svoji



Balohov furman (Adela Burnik)

pojoči govoricin in šalah o njih samih. S svojimi visoko naloženimi lojtrniki so bili pri nas vedno dobrodošli. Dobili so prostor za vozove na našem gostilniškem dvorišču. V štali so lahko napojili in nahranili konje, zase pa dobili prenočišče na senu v skednju. Ko so dan po praznikih postorili še vse potrebno okoli voz in konj ter se pripravili za odhod, so se očetu še dolgo zahvaljevali za gostoljubnost še posebej zato, ker je oče vsakokrat odklonil kakršnokoli plačilo. Ribničani pa so se nato tik pred odhodom oglasili pri mami v gostilniški kuhinji in ji podarili vsakovrstne kuhalnice. Zelo se jih je razveselila, čeprav jih je dobila več, kot bi jih potrebovala do sejmov v naslednjem letu, ko so bili suhorobarji spet naši gostje.

S prvim aprilom leta 1941 se je vse spremenilo. Jesenice so zasedle italijanske vojaške enote, 19. aprila pa nemški okupator. Začela so se izseljevanja. Tudi naši družini ni bilo prizanešeno. 9. julija so nas (mamo, očeta, strica Alojza, mene in sestro Zorico) pregnali v Ivanjico v Srbiji. Več dni smo potovali v skupini slovenskih družin z različnimi prevoznimi sredstvi: z navadno in ozkotirno železnico, s tovornjaki, z brodom in volovsko vprego. Po prihodu v Ivanjico smo z olajšanjem ugotovili, da smo prišli med zelo gostoljubne ljudi. Porazdelili so nas k posameznim družinam, nas v Hotel Spasovič. Ker je lastnik hotela že kmalu spoznal, da sta mama in ata večča gostinstva in da sta mu pripravljena pomagati, je njuno sodelovanje postalo vir za preživetje naše družine. A vojni čas tudi nam ni prizanesel, saj smo bili priče številnim nemškim, četniškim in partizanskim napadom na mestece. Streljanje, eksplozije, ječanje in vpitje ranjenih ter prizori ubitih, ki so jih puščali v opomin ostalim, so se nam za vedno in boleče vtisnili v spomin. V Ivanjici, kjer smo bili osvobojeni že leta 1944, smo pričakali konec vojne. Dan odhoda iz pregnanstva, ki smo ga čakali štiri leta, je bil 22. julija 1945. Ko smo se na vozech z volovsko vprego počasi pomikali proti

Užiški Požegi, nas je še dolgo spremljala truma sošolcev s starši vred. Od tam smo se z vlakom peljali do Beograda in naprej na Jesenice. Domov smo prispeli po šestih dneh, 28. julija.

Na Jesenicah nas je pričakala zasedena hiša. V njej so bili nastanjeni tisti, katerih hiše so bile poškodovane in porušene v marčnem bombnem napadu. Dalj časa smo zato stanovali pri starih starših v hiši Pod gozdom. A počasi smo uspeli dobiti hišo nazaj. Mama in oče sta najprej v izpraznjenih poslovnih prostorih obnovila dejavnost gostilničarstva in prevoznništva s konji. Dosti dela je bilo tudi z obnovo stavbe, ki je bila ob bombardiranju vsa pretresena in z razbitimi šipami.

A gorja še ni bilo konec. Z nacionalizacijo, ki je v tretjem delu zajela zasebne hiše, stanovanja in poslovne prostore, smo zopet vse izgubili in bili prisiljeni opustiti gostilničarstvo in prevoznništvo. Mama je dobila službo kot receptorka v Hotelu Pošta, oče pa kot lesni manipulant na jeseniški žagi. Po vsem trudu in obnavljanju je bil to za oba hud udarec.

Ko je mama delala v hotelski recepciji, je prihajalav stik z mnogimi zdomci in njihovimi svojci. Dogajalo se je, da je žena z dojenčkom iz oddaljenega konca Jugoslavije hotela obiskati moža, ki je delal v tujini, pa za otroka ni imela pravih dokumentov. Moja mama je nekajkrat pomagala obupankam tako, da smo popazili na otroke. Veseli smo bili, da smo lahko opravili dobro delo. Zavedali smo se, kako dobro dene, če ti nekdo nudi pomoč v stiski.

Po mnogih pisnih prošnjah, dokazovanjih o medvojnem pregnanstvu in izgubi vseh premičnin in nepremičnin, nam je le uspela denacionalizacija hiše, ki jo je zgradil že moj stari oče Lovro in v katero spadata že njegova prapravnika, Jaša in Vid.



Balohovi in sosedovi otroci okoli 1930 (Adela Burnik)